

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՔԱՂԱՔԱԿՐԹԱԿԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

Վերլուծական տեղեկագիր

2018Թ. ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ.
ՑԱՆՑԱՅԻՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

№ 12

Երևան – 2018

YEREVAN STATE UNIVERSITY
CENTER FOR CIVILIZATION AND CULTURAL STUDIES

Analytical Bulletin

THE PROCESSES IN ARMENIA IN 2018:
NETWORKED THINKING

№ 12

Yerevan 2018

ISSN 1829-4502

Հրատարակվում է ԵՊՀ Քաղաքակրթական և մշակութային հետազոտությունների կենտրոնի գիտական խորհրդի որոշմամբ:

Համարի գլխավոր խմբագիր՝ Դավիթ Հովհաննիսյան

Խմբագրական կազմ՝ Աննա Գևորգյան, Շուշան Կյուրեղյան, Տաթևիկ Մկրտչյան, Հայկ Քոչարյան

Խմբագրական խորհուրդ՝
Դավիթ Հովհաննիսյան

բ.գ.թ., պրոֆեսոր, Արտակարգ
և լիազոր դեսպան (նախագահ)

Արամ Մինոնյան

պ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ,

Ռուբեն Սաֆրաստյան

պ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Արման Կիրակոսյան

պ.գ.դ., պրոֆեսոր,
Արտակարգ և լիազոր դեսպան

Ռուբեն Շուգարյան

պ.գ.թ., Ֆելթչերի իրավունքի և
դիվանագիտության դպրոց,
Թաֆթս համալսարան (ԱՄՆ)

Աննա Օհանյան

քաղ.գ.դ. քաղաքագիտության և
միջազգային հարաբերությունների
պրոֆեսոր, Սթոնհիլ Բոլեջ (ԱՄՆ)

Սերգեյ Մինասյան
Հայկ Քոչարյան

քաղ.գ.դ.
պ.գ.թ., դոցենտ

© Քաղաքակրթական և մշակութային
հետազոտությունների կենտրոն, 2018
© Երևանի պետական համալսարան, 2018

Volume Editor-in-chief: David Hovhannisyan

Editorial Staff:

Anna Gevorgyan, Shushan Kyureghyan, Tatevik Mkrtchyan, Hayk Kocharyan

Editorial Board:

David Hovhannisyan

Professor and Ambassador
Extraordinary and Plenipotentiary

Aram Simonyan

Doctor Professor, Corresponding
Member of the Academy of
Science of Armenia

Ruben Safrastyan

Doctor Professor, Member of
Academy of Science of Armenia

Arman Kirakosyan

Doctor Professor and Ambassador
Extraordinary and Plenipotentiary

Rouben Shougarian

Doctor, Fletcher School of Law
and Diplomacy, Tufts University
(USA)

Anna Ohanian

PhD in Political Science, Richard
B. Finnegan Distinguished
Professor of Political Science and
International Relations, Stonehill
College (USA)

Sergey Minasyan

Doctor of Political Science

Hayk Kocharyan

Doctor of History

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Դավիթ Հովհաննիսյան

ՑԱՆՑԵՐԻ ԵՎ ՑԱՆՑԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԷՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒԻՐՁ.....7-17

Նվարդ Մանասյան

ՑԱՆՑԵՐՈՒԲ ՓՈԽԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ԿԱՄ ՈՉ ՍԻՆՏԱԿՏԻԿ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՐՋՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐ
ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ.....18-38

Նունե Դիրսեյան

21-ԲԴ ԴԱՐԻ ՑԱՆՑԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ.
ՍԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐ ԵՎ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....39-51

Շուշան Կյուրեղյան

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀԱՅԵՐԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ 2018թ. ԳԱՐՆԱՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ. ԶԱՅԼ ԴԵՊԻ
ՑԱՆՑԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ.....52-92

Հասմիկ Փարեմուզյան

ԿՐԱՍՆՈՂԱՐԻ ԵՐԿՐԱՄԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ ԳԱՐՆԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ
ՈՒՆԵՑԱԾ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ.....93-117

Աննա Գևորգյան

ԻՐԱՆԻ ԵՎ ԻՐԱՆԱՀԱՅԵՐԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ 2018թ.
ԳԱՐՆԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ.....118-131

Տարսիկ Պետրոսյան

2018թ. ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ.....132-169

Տարսիկ Մկրտչյան,

ԱՍԵՐԻԿԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐԸ
ԳԱՐՆԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ.....170-209

CONTENT

<i>Davit Hovhannisyan</i> NETWORKS AND THE NETURE OF NETSTATE	7-17
<i>Nvard Manasyan</i> THE POSSIBLE STRUCTURES OF DIVERSIONS OF EXCHANGE BASED OR NON- SYNTACTIC COMMUNICATIONS IN NETWORKS	18-38
<i>Nouneh Dilanyan</i> EDUCATION IN THE 21ST CENTURY: NETWORKING CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	39-51
<i>Shushan Kyureghyan</i> THE REACTION OF ARMENIAN COMMUNITY OF MOSCOW TO THE SPRING EVENTS IN ARMENIA, 2018: A STEP TO THE NETSTATE	52-92
<i>Hasmik Paremuzyan</i> THE REACTION OF ARMENIAN COMMUNITY OF KRASNODAR REGION ON EVENTS WHICH TOOK PLACE IN ARMENIA IN SPRING	93-117
<i>Anna Gevorgyan</i> RESPONSE OF IRAN AND IRANIAN ARMENIANS TO 2018 SPRING EVENTS IN ARMENIA	118-131
<i>Tatevik Petrosyan</i> 2018 SPRING EVENTS IN ARMENIA AND THE REACTION OF THE FRENCH-ARMENIAN COMMUNITY	132-169
<i>Tatevik Mkrtchyan,</i> THE REACTIONS OF ARMENIAN COMMUNITY IN THE USA TO THE SPRING EVENTS IN ARMENIA, 2018	170-209

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀԱՅԵՐԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ 2018թ. ԳԱՐՆԱՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ.
ՔԱՅԼ ԴԵՊԻ ՑԱՆՑԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Շուշան Կյուրեղյան
ԵՊՀ Քաղաքակրթական և մշակութային
հետազոտությունների կենտրոն
shoushan.kyureghyan@ysu.am

*Բանալի բառեր՝ Մոսկվայի հայ համայնք, ցույցեր, Ռուսաստանի հայերի
միություն, Ռուսաստանի հայերի միավորում, ինքնություն,
ցանցապետություն*

Ընդհանուր ակնարկ

2018թ. մարտի 31-ին Հայաստանի Հանրապետությունում մեկնարկած և մինչ օրս շարունակվող իրադարձությունները, որոնք հայտնի են «թավշյա հեղափոխություն» անվամբ, բուռն արձագանք ունեցան և մի շարք գործողությունների հիմք հանդիսացան օտար երկրներում գործող հայկական համայնքներում: Ցանցային ինֆորմացիոն համակարգի միջոցով տարածված հեղափոխական տրամադրությունները և գործողությունների տրամաբանությունը կարճ ժամանակ անց համակեց նաև աշխարհասփյուռ հայերին, որոնք «հեղափոխությանը» իրենց մասնակցությունն ունեցան տվյալ երկրներում գործող ՀՀ դեսպանատների և եկեղեցիների մոտ բողոքի ցույցերի, դրամական օժանդակության, սոցիալական

¹Ոչ բոնի, խաղաղ գործողություններով ուղեկցված ցույցեր, երթեր, քաղաքացիական անհնազանդության գանգվածային դրսևորումներ Հայաստանում, որոնց առաջին ակնառու քաղաքական արդյունքներից մեկը եղավ ապրիլի 23-ին երկրի վարչապետ Սերժ Սարգսյանի հրաժարականը, իսկ երկրորդը՝ մայիսի 8-ին Ազգային ժողովի կողմից «ժողովրդի թեկնածու» Նիկոլ Փաշինյանին վարչապետի պաշտոնում ընտրելը:

ցանցերում շարժմանը սատարող գրառումների, իսկ երբեմն՝ անմիջական մասնակցության միջոցով:

Ռուսաստանի Դաշնությունում բնակվող հայերի արձագանքը ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձություններին խիստ կարևոր է, եթե հաշվի առնենք, որ այստեղ հայերի թիվը միայն պաշտոնական տարբեր տվյալների համաձայն տատանվում է 1.2-2.2 մլն-ի միջակայքում²: ՌԴ-ը ՀՀ-ից հետո երկրորդ երկիրն է հայ բնակչության թվով: «Թավշյա հեղափոխության» օրերին ՌԴ հայկական համայնքի՝ մասնավորապես Մոսկվայի հայերի գործողությունների վերլուծությունը թույլ կտա հասկանալ, թե ինչպես է հայրենիքում տեղի ունեցածը ազդել ռուսաստանաբնակ հայերի ինքնության ցուցիչների, ինքնակազմակերպման հարթակների կազմման և ցանցայնացման արդյունավետության բարձրացման վրա:

Վերլուծության համար հիմք են ծառայել ռուսական իշխանությունների պաշտոնական հայտարարությունները, Ռուսաստանում բնակվող հայ և ռուս քաղաքագետների վերլուծությունները, հայ օգտատերերի գրառումները սոցիալական ցանցերում, Ազգերի մշակույթի Մոսկվայի հայկական թանգարան (Армянский музей Москвы и культуры наций), Հայերը Ռուսաստանում (Армяне в России), Հայերը Մոսկվայում (Армяне в Москве), Ռուսաստանի հայերի միություն (Союз Армян России), Ռուսաստանի հայերի միավորում (Объединение армян России) և նմանատիպ այլ խմբերում ծավալված քննարկումները, ռուսաստանաբնակ հայերին ուղարկված հարցաշարի

² ՀՀ ԱԳՆ էջի հրապարակումների համաձայն 2002թ. ՌԴ-ում անցկացված մարդահամարի տվյալներով ՌԴ-ում բնակվող հայերի թիվը 1.2 մլն: Տե՛ս <http://www.mindiaspora.am/res/Hratarakumner/2011/Russia.pdf>:

Սփյուռքի նախարարության պաշտոնական կայքէջի հետևյալ հրապարակման մեջ ներկայացված է 2.2 մլն: Տե՛ս

<http://www.mindiaspora.am/res/Hratarakumner/2011/Russia.pdf>

պատասխանները (տե՛ս հավելված 1), ինչպես նաև որոշ անձանց հետ խորքային հարցազրույցները:

Մարտի 31-ին մեկնարկած Նիկոլ Փաշինյանի «Իմ քայլը» նախաձեռնությունը մինչ ասպրիլի 13-ը առանձնակի լայն քննարկման չէր ենթարկվում ինչպես Մոսկվայի, այնպես էլ ՌԴ այլ համայնքների նեկայացուցիչների կողմից³: Հարկ է նշել, որ այն առանձնապես չէր լուսաբանվում անգամ հայկական տեղական ՋԼՄ-ներով: Ռուսաստանաբնակ հայերին միավորող սոցիալական ցանցերի մի շարք խմբերի և օգտատերերի առանձին գրառումների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձությունների վերաբերյալ հետաքրքրությունը ձևավորվել և ակտիվ դրսևորվել է ասպրիլի 16-ին մայրաքաղաք Երևանում տրանսպորտի բնականոն գործունեության խափանման, ցուցարարների և ոստիկանության միջև բախումների և ասպրիլի 17-ին ԱԺ-ում տեղի ունեցած վարչապետի ընտրությանը հաջորդած իրադարձությունների արդյունքում:

Արդեն ասպրիլի 17-ին և 18-ին մոսկվայաբնակ հայ երիտասարդների մի խումբ բողոքի ակցիաներ է կազմակերպում ՌԴ-ում ՀՀ դեսպանատան շենքի մոտ, որոնք ընթանում են լարված մթնոլորտում և ավարտվում երեք հայ երիտասարդների ձերբակալությամբ: Ավելի ուշ վերջիններս բաց են թողնվում, և

³ Արցախի հարցում Ադրբեջանի դիրքորոշման, Ռուսաստանում Տելեգրամի արգելման, Freedom House-ի զեկույցի և այլ առավել կենցաղային հարցերի շարքում սոցցանցերում հայերին միավորող խմբերում թավշյա հեղափոխությանն առնչվող առաջին գրառումը կատարվել է ասպրիլի 13-ին՝ «Միացում. Հայաստանի մայրաքաղաքում սկսվել են մասսայական բողոքի ակցիաներ» վերտառությամբ, որը գրեթե չի արժանացել հավանումների և չի մեկնաբանվել: Խմբում ցույցերի վերաբերյալ ինֆորմացիայի առատությունը նկատվում է ասպրիլի 16-ից, երբ առաջին անգամ խափանվում է Երևանի մետրոպոլիտենի բնականոն գործունեությունը և տեղի են ունենում առաջին բախումները ոստիկանության և ցուցարարների միջև՝ ինչին ի պատասխան շատերը արտահայտում են իրենց դժգոհությունը և բողոքում ժողովրդի վրա կրակելու հրաման տալու համար:

դեսպանատունը հրաժարվում է բողոքել երիտասարդների դեմ⁴: Այսպիսով, ՌԴ հայ համայնքի ինքնակազմակերպման և բողոքի հասցեագրման հարթակներից մեկը հրաժարվում է ընդունել այդ ազդակները՝ մասնակիորեն սպառելով իրեն և նվազեցնելով իր հանդեպ համայնքի վստահությունը: Հավաքների անցկացման վայր է դառնում համայնքի մյուս կարևոր կառույցը՝ եկեղեցին:

Ապրիլի 19-ին Մոսկվայում տեղի է ունենում երիտասարդական հավաք, որի մասնակից երիտասարդները կոչ են անում յուրաքանչյուր օր ժամը 18:00-ին հանդիպել Մոսկվայում հայկական նորակառույց եկեղեցու բակում՝ ի աջակցություն ՀՀ-ում իշխող ռեժիմի դեմ հայտարարված հեղափոխությանը⁵: Հավաքի ընթացքում հնչում են նույն կարգախոսները՝ «Քայլ արա մերժիր Սերժին», «Մենք ենք տերը մեր երկրի», «Իյա, իրո՞ք» պաստառների ուղեկցությամբ: Չնայած ընդհանուր առմամբ հեղափոխության՝ սիրո և համերաշխության տրամաբանությանը որդեգրած հավատարմությանը, այնուամենայնիվ տարածված տեսանյութերի մեկնաբանություններում ոչ բոլոր ռուսաստանաբնակ հայերն են խրախուսում օտար հողում ՀՀ իշխանությունների դեմ ցույցերի անցկացումը⁶:

Ապրիլի 20-ին Մոսկվայի հայկական եկեղեցու բակում տեղի ունեցած հերթական հավաքի ժամանակ արդեն որպես կոչ ձևակերպվում է Հայաստան մեկնելու և ցույցերին մասնակցելու

⁴ Посольство Армении отказалось подавать заявления в полицию на участников акции протеста, <https://armenpress.am/rus/news/930861/> (16.05.2018)

⁵ <https://www.facebook.com/gor.aleksanyan.3/posts/1796714220348915> Տեսանյութը ֆեյսբուք սոցիալական ցանցում դիտվել է շուրջ 8000 անգամ, ունեցել մոտ 200 հավանում և 270 տարածում:

⁶ Այս գրառման մեկնաբանություններում Դավիթ Անտոնյանը կոչ է անում չխայտառակվել օտար հողում և գնալ ու պայքարել հայրենիքում, ինչին ի պատասխան նշվում է, որ հավաքի հաջորդ քայլերից մեկը լինելու է կամավորների հավաքագրումը, ովքեր կգնան Հայաստան՝ տեղում մասնակցելու ցույցերին:

անհրաժեշտությունը: «Գնացեք Հայաստան, եթե հնարավորություն ունեք, և ֆիզիկապես աջակցեք ցույցերին», - հնչում է եկեղեցու բակում կազմակերպված ակցիայի հարթակից⁷:

Հետաքրքրական է ապրիլի 21-ին տեղի ունեցած ցույցի ընթացքում հնչած մտքերից մեկը՝ «Մեզի պետք չի էնպիսի երկիր, ուրդե լինեն լֆիկներ, շմայսեր, մկներ»⁸ . սա հստակ ուղերձ է առ այն, որ ՌԴ մայրաքաղաք Մոսկվայում հավաքված երիտասարդները ևս պայքարում են ողջ ռեժիմի, և ոչ պարզապես Սերժ Սարգսյանի վարչապետության դեմ:

Տիրող հեղափոխական տրամադրությունների համար ինչպես ՀՀ-ում, այնպես էլ ՌԴ-ում բնակվող մեր հայրենակիցների համար բեկումնային է դառնում ապրիլի 22-ին Նիկոլ Փաշինյանի և Սերժ Սարգսյանի տապալված բանակցությունները (մասնավորապես մարտի 1-ի վերաբերյալ հայտարարությունը) և ժամեր անց՝ Նիկոլ Փաշինյանի ձերբակալումը:

Նույն օրը Մոսկվայի հայկական եկեղեցու բակից բերման են ենթարկվում ակցիա իրականացնող տասնյակ հայեր՝ չկարողանալով մտնել եկեղեցի: Ցուցարարների պնդմամբ Նոր Նախիջևանի և Ռուսաստանի Հայոց թեմի առաջնորդ Եզրաս արքեպիսկոպոս Ներսիսյանն է ահազանգել ոստիկանությանը և կարգադրել կողպել դռները, մինչդեռ եկեղեցու սպասավորները պնդում են և տեսանյութեր հրապարակում, որ եկեղեցին աշխատել է: Եկեղեցու բակից բերման ենթարկված 60 ակտիվիստներից 24-ի

⁷ «Սերժին պիտի վերացնենք» կոչին ի պատասխան եկեղեցու բակում հավաքվածներից ոմանք բացականչում են լավ մարդ ա ինքը, հլը թող հելնի, վերացնելը Աստված կորոշի, որին հետևում են նորընտիր վարչապետ Սերժ Սարգսյանին ծաղրող «Չիբուռաշկա» վանկարկումները: [https://www.facebook.com/sue.rose.3994/videos/1977985489132203/?hc_ref=ARSGECZYacjVVbPOWeeJg_D_5sbhd4SWIBMeIXmSsgjPjbD7WA8Xu-o0Hg03xSknu-k_\(21.05.2018\)](https://www.facebook.com/sue.rose.3994/videos/1977985489132203/?hc_ref=ARSGECZYacjVVbPOWeeJg_D_5sbhd4SWIBMeIXmSsgjPjbD7WA8Xu-o0Hg03xSknu-k_(21.05.2018))

⁸ <https://www.facebook.com/naira.hakobyan.986/posts/2007420202833275> (21.05.2018)

նկատմամբ կարգապահական տուգանքներ են կիրառվել⁹: Այստեղ ևս ակնառու է դառնում հայ համայնքներում ավանդապես մեծ դերակատարում ունեցող երկու կառույցների՝ դեսպանատան, ապանան եկեղեցու և համայնքի ներկայացուցիչների միջև կապի խզումը:

Ապրիլի 22-ին՝ Նիկոլ Փաշինյանի և Մերժ Սարգսյանի տապալված բանակցություններից հետո, Մոսկվայի հայ համայնքի ներկայացուցիչ Գերաս Ավետիսյանը կոչ է անում Մոսկվայի բոլոր հայերին ժամը 16:00-ին հավաքվել եկեղեցու հրապարակում, առանց կոչերի, լուռ, ուղղակի ձեռքերը վեր բարձրացնելով՝ աշխարհին ցույց տալու, որ մարտի մեկը կազմակերպել է Մերժ Սարգսյանը, որ նա սպառնում է հայ ժողովրդին: «Համարեք, որ այսօր ապրիլի 24-ն է, որ **այսօր վերջն** է, իսկ ով հնարավորություն ունի թոնելու Հայաստան, գնում ենք Հայաստան: Բոլորս Հայաստան: Ես հենց հիմա գնում եմ Հայաստան»: «Մեր ազգը պիտի այս ապրիլի 24-ը տոնի որպես զարթոնքի տոն, ոչ թե ողբի տոն: 100 տարի ճգնաժամ են, հոգեզրկել են, բարոյազրկել են: Բոլորդ ոտքի, ով ինչ ձև կարողանում ա»¹⁰:

Այստեղ հետաքրքրական է ապրիլի 24-ի, մարտի 1-ի և համաժողովրդական շարժման գլխատման միջև համեմատությունը, որը ստիպում է ռուսաստանաբնակ շատ հայերի վերադառնալ հայրենիք և փորձել կանխել «**վերջը**»:

Ապրիլի 24-ը ամփոփում է հայոց զանգվածային ջարդերը, իսկ ավելի կոնկրետ մտավորականության, քաղաքական գործիչների և գործարարների ձերբակալումն ու զանգվածային սպանությունը,

⁹ Տե՛ս В Москве безжалостно судят 24 армян, вышедших 22 апреля на митинг возле армянской церкви против Сержа Саргсяна <https://armenia.im/6/27735819561> (20.05.2018)

¹⁰ Գերաս Ավետիսյանի կոչը դիտել են շուրջ 64000 մարդ, 1500-ը մեկնաբանել, 1700-ը տարածել: Տե՛ս https://www.facebook.com/geras.avetisyan/videos/1719053294854458/?hc_ref=ARTJPqJPWu4eFh63vq2AiUKYWBxDsLHfayx3ETQ-_bHizrU1zr1Z_S7JobX0y_6z1Mw (22.05.2018)

որին հաջորդեց արդեն անպաշտպան մնացած կանանց, երեխաների ու ծերերի ոչնչացումը: Համաժողովրդական շարժման ղեկավարների ձերբակալումը նմանատիպ վտանգի առաջ էր կանգնեցրել փողոցում հավաքված բազմահազար հայերին, շարժումը գլխատվել էր և առաջացել էր իշխանության կողմից քաղաքացիների հանդեպ անգամ բիրտ ուժի կիրառման իրական վտանգ: Որքան շատ լինեք մարդկանց մասնակցությունը ցույցերին, այնքան իշխանությունը կաշկանդված կլինեք իր գործողություններում:

Ապրիլի 22-ի երեկոյան համայնքի ակտիվ երիտասարդների գրառումներից տեղեկանում ենք, որ հայերը քննարկում են մեքենաներով Հայաստան գալու և ցույցին միանալու հետ կապված հարցեր¹¹:

Ապրիլի 23-ին, երբ դեռ Նիկոլ Փաշինյանին ազատ չէին արձակել, Մոսկվայի հայ համայնքի երիտասարդները (Գեորգի Բարխուդարյանի գլխավորությամբ) կազմակերպում են ավտոերթ դեպի Հայաստան՝ «անելու իրենց քայլը Սերժիկի դեմ»¹²: Ուղերձի հեղինակը խնդրում է տարածել այն և նշում, որ Մոսկվայի հայերից շատերը գումարային աջակցություն են ցույց տալիս: Հեղինակը ընդլայնում է կոչի աշխարհագրությունը՝ ասելով, որ ցանկալի է աշխարհի բոլոր հայերը միանան իրենց: Ավտոերթի կազմակերպիչը նշում է, որ խնդիրների առաջացման դեպքում պատրաստ են հենց սահմանին վրաններ խփել և այնտեղ կատարել բողոքի ակցիա: «Մենք նույնիսկ չենք կարողացել տոմս առնել, մենք

¹¹ <https://www.facebook.com/gor.aleksanyan.3/posts/1799683050052032> (21.05.2018)

¹² Տե՛ս <https://www.facebook.com/georgi.barxudaryan.1/videos/877276365785189/> (21.05.2018)

գալու ենք ու լինենք ձեր կողքը: Պայքարեք մինչև վերջ, հուսահատ չլինեք: Եվս մեկ անգամ՝ քայլ արա, մերժիր Մերժին»¹³:

Նույն օրը, որպես աջակցություն նշվում է, որ Մոսկվայի հայ բարերարներից մեկը վճարել է 30 երիտասարդների Հայաստան մեկնելու տոմսի գումարը՝ կտրականապես դեմ լինելով անվան բարձրաձայնմանը¹⁴:

ՌԴ հայ համայնքի և մոսկվայաբնակ հայերի մասնակցությունը թավշյա հեղափոխությանը, որը հիշարժան զարգացումներով էր աչքի ընկնում մինչև ապրիլի 23-ը, որոշակի փոփոխություն է կրում ապրիլի 23-ից հետո: Դեսպանատան և եկեղեցու դիմաց տեղի ունեցած միջադեպերից, և արդեն Մերժ Սարգսյանի հրաժարականից հետո ՌԴ համայնքի ակտիվ ներկայացուցիչների գործունեության հարթակը ՌԴ-ից տեղափոխվում է Հայաստան:

Սոցիալական ցանցերի, մասնավորապես ֆեյսբուքի հայազգի ակտիվ օգտատերերի գրառումներից տեղեկանում ենք, որ ապրիլի 25-ին արդեն Մոսկվայից Հայաստան ժամանած ցուցարարները իրենց մեքենաներով փակել են Սախարովի հրապարակը¹⁵: Նրանց շարասյուները ակտիվ մասնակցում են դեպի Գյումրի և Վանաձոր կազմակերպված ավտոերթին, ինչպես նաև մայիսի 1-ին և մայիսի 8-ին Հանրապետության Հրապարակում Ազգային ժողովի նիստերի հեռարձակմանը:

Նիկոլ Փաշինյանի ընտրությանը հաջորդող ժամանակահատվածում ռուսաստանաբնակ հայերի քաղաքական ակտիվությունը և դրա արտահայտումը սոցիալական ցանցերում

¹³[https://www.facebook.com/georgi.barxudaryan.1/videos/877276365785189/?hc_ref=ARQkobWehZzgwSqd7YGSF0oV8NMZ3qnKW8anbS3b5yuV1wG-kSpPS29IC3LdA_oo_zk\(21.05.2018\)](https://www.facebook.com/georgi.barxudaryan.1/videos/877276365785189/?hc_ref=ARQkobWehZzgwSqd7YGSF0oV8NMZ3qnKW8anbS3b5yuV1wG-kSpPS29IC3LdA_oo_zk(21.05.2018))

¹⁴ <https://www.facebook.com/gor.aleksanyan.3/posts/1800364313317239> (22.05.2018)

¹⁵ <https://www.facebook.com/gor.aleksanyan.3/posts/1802609936426010> (22.05.2018)

զգալիորեն նվազում է: Նորընտիր վարչապետը լավ ընդունելության է արժանանում մայիսի 13-ին Սոչի և հունիսի 14-ին Մոսկվա կատարած իր այցերի ընթացքում հայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ ունեցած հանդիպումներում: Ավելի ուշ, օգոստոսի 17-ին, Հանրապետության հրապարակում վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի կառավարման 100 օրը ամփոփող հանրահավաքին ընդառաջ ռուսաստանաբնակ հայերի «Հայերը Մոսկվայում» խմբում դարձյալ քննարկում է ծավալվում նույն օրը հավաքվելու և նոր կառավարությանն իրենց աջակցությունը հավաստելու վերաբերյալ¹⁶:

Նույն ժամանակահատվածում Ազգերի մշակույթի Մոսկվայի հայկական թանգարանի կայքէջում հայտարարություն է տարածվում, որը կոչ էր ռուսաստանաբնակ հայերին չմասնակցելու օգոստոսի 17-ին Մոսկվայում կայանալիք հանրահավաքին, քանի որ դրա կազմակերպիչները, նրանց իրական նպատակները հայտնի չեն և այն ըստ սահմանադրական կարգի համաձայնեցված չէ ռուսական իշխանությունների հետ¹⁷:

Հաջորդ ամիսներին ՀՀ-ի ներքաղաքական զարգացումները որոշ պասիվությամբ են մեկնաբանվում Մոսկվայի հայ համայնքի ներկայացուցիչների կողմից՝ չդառնալով նրանց օրակարգը:

«Հեղափոխության» խորհրդանիշները. պաստառներ, կոչեր, դեմքեր, դեպքեր

Թավշյա հեղափոխությունը քաղաքական նոր տեխնոլոգիաների կիրառմանը զուգահեռ հրապարակ բերեց նաև նոր կոչեր, կարգախոսներ, խորհրդանիշներ, որոնք, լինելով համախոհների նույնականացման մեթոդներ, այս կամ այն կերպ

¹⁶ <https://www.facebook.com/groups/1374370979469880/permalink/2175575166016120/> (15.08.2018)

¹⁷ <https://www.armmuseum.ru/news-blog/2018/8/16/-17-> (19.08.2018)

ձևափոխվելով կամ գրեթե անփոփոխ օգտագործվում էին նաև այլ երկրներում գործող հայկական համայնքներում տեղի ունեցող սատարման ցույցերի ընթացքում: Հետաքրքիր է հասկանալ այդ կոչերի և պաստառների տեքստի փոփոխությունը կամ «Սերժիկ հեռացիր»-ի սահուն անցումը «Նիկոլ վարչապետի»-ի, որն էլ ավելի ուշ փոխակերպվում է «Հետ ենք գալու»-ի:

Այսպիսով, հենց առաջին օրերին դեսպանատան և եկեղեցու բակում ընթացող ցույցերի ժամանակ տեսնում ենք «Քայլ արա, մերժիր Սերժին», «Մենք ենք տերը մեր երկրի», «Իյա, իրո՞ք», «Սերժիկ յան տուր ապրենք» պաստառներով գրություններ, հնչում են նաև նմանատիպ վանկարկումներ¹⁸: Հետաքրքրական է նաև կիրիլիցայով գրված պաստառների առկայությունը, մասնավորապես՝ *Армения без Сержа Саргсяна, Ереван Москва с вами, մեքենաների վրա՝ Сержик С**тир, В единстве наша сила* (Ապրիլի 24-ի հավաքից), *Отвергай Сержа* և այլն¹⁹:

Մեկ այլ հետաքրքիր դրսևորում է նկատվում եկեղեցու մոտակայքում. ցուցարարները այրում են Սերժ Սարգսյանի պատկերով՝ «Ազգովի մերժում ենք Սերժին» պաստառը կամ պատռում այն և տալիս անցորդներին՝ ցույց տալով իրենց խորը ատելությունը նորընտիր վարչապետի հանդեպ: Այս մեթոդը առանձնակի կիրառություն չունեի հայաստանաբնակների շրջանում:

«Թավշյա հեղափոխության» օրերին հայկական մամուլում տարածվեցին բազմաթիվ հիշարժան արտահայտություններ, հորինվեցին անգամ անեկրոտներ: Մոսկվայի հայ համայնքի ներկայացուցիչ Գոռ Ալեքսանյանի պնդմամբ, երբ հոգևորականը

¹⁸ <https://www.facebook.com/groups/ArmeniaArmenianWorld/permalink/1934801223498692/>, <https://www.facebook.com/gor.aleksanyan.3/posts/1796714220348915> (26.05.2018)

¹⁹ <https://www.facebook.com/gor.aleksanyan.3/videos/1798858760134461/> (22.05.2018)

մոտեցել է ակտիվիստներին՝ համոզելով նրանց աղոթել՝ բողոքի ակցիաներ անելու փոխարեն, վերջինիս պատասխանել են. «Արդեն ինչքան ժամանակ ա աղոթում ենք հրաժարականի համար: Չի օգնում»²⁰:

Մինույն ժամանակ հարկ է նշել, որ համայնքի ներկայացուցիչներից մի քանիսը ֆեյսբուք սոցիալական ցանցում ձեռնարկում են հարցում՝ պարզելու, թե ովքեր են աջակցում ցուցարարներին, շեշտենք՝ ոչ թե Նիկոլ Փաշինյանին, այլ հենց ցուցարարներին: Վերը բերվածից պարզ է դառնում, որ հեղափոխության այս փուլում ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ ՌԴ հայ համայնքի երիտասարդ ակտիվիստների շրջանում ձևակերպված խնդիրը Սերժ Սարգսյանի և նրա ռեժիմի հեռացումն է, դեռևս ակտուալ չէ վերջինիս փոխարինման հարցը, ուստի Նիկոլ Փաշինյանի անվամբ վանկարկումները դեռ քիչ են:

Ապրիլի 21-ի ցույցերի տեսագրության մեջ հստակ տեսում ենք, որ վանկարկումներին, իսկ ավելի ստույգ կլիներ նշել հեղափոխության խորհրդանիշներին ավելանում է ևս մեկը՝ «Նիկոլ»: Ինչպես և նկատելի է, գործողությունները և խորհրդանիշների թարմացումները ընթանում են Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձություններին համաժամանակ:

Հանրապետության հրապարակում ավելի ուշ տեղի ունեցած բողոքի ակցիաների ժամանակ օտար երկրների հայ համայնքների ներկայացուցիչների պաստառների վրա տեսնում ենք անձերից վերացարկված՝ «Ներգաղթ», «Դուխով», «Հետ ենք գալու» գրառումները:

Ինքնության վերաիմաստավորման տեսանկյունից դիտարկման արժանի է Մոսկվայի հայերի տարբեր խմբերի խնջույքները՝ ժողովրդի հաղթանակի կապակցությամբ, որոնց

²⁰ [https://www.facebook.com/gor.aleksanyan.3?l=100002313346133%3A100000310634557%3A1528288227_\(22.05.2018\)](https://www.facebook.com/gor.aleksanyan.3?l=100002313346133%3A100000310634557%3A1528288227_(22.05.2018))

ընթացքում հատուկ կենացներ են հնչեցվում հեղափոխությանը մասնակից աղջիկների համար՝ «աշխարհի ամենալավ աղջիկները հայ աղջիկներն են, ամենալավ մայրերը հայ մայրերն են, ամենալավ քույրերը հայ քույրերն են» բովանդակությամբ: Խնջույքի մասնակիցները փորձում են նաև վերհիշել ռազմահայրենասիրական երգեր՝ Սարդարապատի երգը, Ախպերսու ես, Երազ իմ Երկիր՝ միասին կատարելու համար, ինչը ևս փաստում է ինքնության վերաթարմացման մասին²¹:

Հայ համայնքի ներկայացուցիչներից մեկն անգամ նկարել էր ՀՀ անձնագիրը, տեղադրել այն ֆեյսբուք սոցիալական ցանցում՝ «անձնագիր-հպարտություն» վերտառությամբ²²: Այստեղ տեսնում ենք ինքնության ազգային բաղադրիչի որոշ ցուցիչների ակտիվացում: Կա թյուր պատկերացում, որ ինքնությունը բնորոշող արժեքային համակարգն ինչ-որ քարացած սկզբունքների ամբողջություն է, և ինքնության պահպանումը ենթադրում է հին դարերում գոյություն ունեցած մի համախմբի բացահայտում, վերականգնում և անվերապահ կիրառում: Մինչդեռ ակնհայտ է, որ ինքնությունաստեղծ երկու բաղադրիչները՝ ազգն ու հայրենիքը, դինամիկ համակարգեր են, և ժամանակային գործոնն առավել ազդեցիկներից է դրանց զարգացման համար²³: Հայրենիքում տեղի ունեցած իրադարձությունները անխուսափելիորեն ազդել են դրանից դուրս գտնվող մեր հայրենակիցների վրա՝ այդպիսով ակտիվացնելով ինքնության ազգային համախմբի տարրերը և առաջացնելով կոնկրետ «հայ», «ՀՀ քաղաքացի» պատկանելության վերաբերյալ խորը հպարտություն: Այդ տարրերի հետագա

²¹ <https://www.facebook.com/laura.shagaldyan/videos/1846346728760737/> (06.06.2018)

²² <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1708884225840278&set=a.473904916004888.1073741825.100001561503726&type=3&theater> (29.06.2018)

²³ Թորոսյան Ս. Ս., Ինքնության պահպանման խնդիրը տրանսֆորմացիոն գործընթացներում, տե՛ս [http://lraber.asj-oa.am/276/1/1_Torosyan_T._S_\(3\).pdf](http://lraber.asj-oa.am/276/1/1_Torosyan_T._S_(3).pdf)

ակտիվությունը պայմանավորված է հայրենիքում իրադարձությունների հետագա զարգացմամբ, նոր՝ անընդհատ թարմացվող ազդակների առկայությամբ, հակառակ դեպքում դատապարտված է թուլացման և վերացման:

«Դուխով» կարգախոսը ևս, որն առաջին օրերից ուղեկցում էր թավշյա հեղափոխությանը իր տարածումը գտավ նաև ՌԴ-ում՝ կիրիլիցայով գրառումների տեսքով հայտնվելով շապիկների և գլխարկների վրա:

Նոր խորհրդանիշների ձևավորմանը զուգահեռ այստեղ բախվում ենք ՌԴ-ում գործող երկու կարևոր կառույցների՝ դեսպանատան և եկեղեցու խորհրդանշանականության տրոհման: Դպրոցը և եկեղեցին ավանդապես, իսկ դիվանագիտական ներկայացուցչությունը Հայաստանի անկախության հռչակումից ի վեր համարվել են մեր համայնքների անվտանգության, ապահովության երաշխավորն ու ինքնության մասը: Եկեղեցու և դեսպանատան դիմաց տեղի ունեցած ցույցերը և ցուցարարների ձերբակալությունը դժգոհության ալիք է բարձրացնում համայնքի երիտասարդների շրջանում, ինչն այս իրադարձությունների և իշխանափոխության հաղթանակի ֆոնին մի փոքր մեղմվել է, սակայն հետագայում կարող է նոր ճգնաժամի հիմք դառնալ:

ՌԴ քաղաքագետների կարծիքը հայաստանյան իրադարձությունների վերաբերյալ

Հայաստանում ծավալված իրադարձություններին օպերատիվ կերպով արձագանքեցին ՌԴ քաղաքագիտական շրջանակներն ու պետական մարմինները:

ՀՀ-ում ծավալվող հակաիշխանական ցույցերի վերաբերյալ առաջին գրառումը ՌԴ Արտգործնախարարության թվիթերի էջում էր, որը կոչ էր ՀՀ-ում գտնվող ՌԴ քաղաքացիներին: Այնտեղ մասնավորապես նշվում էր. «Հայաստան: 16-17.04 ընդդիմության

բողոքի ակցիաներ Երևան քաղաքում, ցուցարարները փակել են կենտրոնական մի քանի փողոցներ, խորհուրդ է տրվում խուսափել մարդկանց մասսայական կուտակման վայրերից»²⁴:

Հայաստանում ստեղծված իրավիճակը տարբեր հաղորդումների և եթերների ընթացքում քննարկում էին նաև քաղաքագետները: Ընդհանուր առմամբ ռուսական քաղաքագիտական շրջանակների քննարկումներում հնչող մտահոգությունները կարելի է խմբավորել հետևյալ կերպ.

- Արդյոք ՀՀ-ի ներքին խնդիրների թելադրանքով է սկսվել համաժողովրդական պայքարը, թե՞ այլ (նկատի է առնվում արևմտյան) միջամտության

- Ոչ բռնի, թավշյա հեղափոխություն, թե՞ մայդան

- Արդյոք պե՞տք է միջամտել Հայաստանում տեղի ունեցող գործընթացներին, թե՞ սպասել իրադարձությունների խաղաղ հանգուցալուծմանը

- Իշխանափոխությունից հետո կփոխվի ՀՀ-ի արտաքին քաղաքականությունը, թե՞ ոչ

- Ի՞նչ քաղաքականություն պետք է վարեն ռուսական իշխանությունները Անդրկովկասյան այս կարևոր դաշնակից երկիրը չկորցնելու և դաշնակցային հարաբերությունները պահպանելու համար:

Նորագույն պետությունների միջազգային ինստիտուտի տնօրեն Ալեքսեյ Մարտինովը rusarminfo.ru-ին տրված հարցազրույցում նշել էր. «Հայաստանն ունի «բողոքի ակտիվության սեփական ավանդույթ, սակայն ես զգուշավորությամբ եմ վերաբերվում ընդդիմության առաջնորդ Նիկոլ Փաշինյանին, համարելով, որ ընդդիմությունը գնում է պրովոկացիայի»: «Ես ամբողջովին կողմ եմ, որ մարդիկ ունենան սեփական միտքը

²⁴ МИД России, Департамент ситуационно-кризисного центра, [https://twitter.com/mid_rf?lang=ru_\(14.06.2018\)](https://twitter.com/mid_rf?lang=ru_(14.06.2018))

արտահայտելու իրավունք, այդ թվում նաև բողոքի, սակայն ես դեմ եմ ցանկացած պետական հեղաշրջուման և գործողությունների, որոնք ուղղված են պետությունների ոչնչացմանը»²⁵:

Տարածաշրջանային ծրագրերի և օրենսդրության ինստիտուտի տնօրեն Բորիս Նադեժդինը նշում է, որ ի տարբերություն հետխորհրդային տարածաշրջանի այլ պետությունների՝ Հայաստանում իրական հնարավորություն կա ընդդիմադիր գործունեության համար, ինչի համար «նրան միայն նախանձել կարելի է»:

«Կան երկրներ, որտեղ ընդհանրապես ամբոխով փողոց դուրս գալու ավանդույթներ չկան, ինչ էլ որ տեղի ունենա, Ռուսաստանը, օրինակ, կան երկրներ, որտեղ մի փոքր այլ է իրավիճակը. վրաներ են խփում և հեռացնում նախագահին, նախագահները փախչում են, ինչպես Վրաստանում և Ուկրաինայում: Իսկ Հայաստանը միշտ էլ մեջտեղում է գտնվել»²⁶:

Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների վերաբերյալ, հատկապես դրանց սկզբնական փուլում, հնչում էին առավել կոշտ գնահատականներ: Մասնավորապես, Ռեզնում լրատվական գործակալության գլխավոր խմբագիր Մոդեստ Կոլերովը վստահություն էր հայտնել, որ բողոքի ակցիաները ոչ մի արդյունքի չեն բերի և ցույցերը չեն խանգարի նախորդ նախագահ Սերժ Սարգսյան զբաղեցնել վարչապետի պաշտոնը²⁷:

²⁵ Что думают в России о протестах в Армении: мнения экспертов, <https://rusarminfo.ru/2018/04/16/chto-dumayut-v-rossii-o-protestax-v-armenii-mneniya-ekspertov/> (28.05.2018)

²⁶ Российский эксперт: Армении можно позавидовать, есть возможность оппозиционной деятельности, <http://www.panarmenian.net/rus/news/254293/> (28.05.2018)

²⁷ Что думают в России о протестах в Армении: мнения экспертов, <https://rusarminfo.ru/2018/04/16/chto-dumayut-v-rossii-o-protestax-v-armenii-mneniya-ekspertov/> (28.05.2018)

Ապրիլի 17-ին ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը շնորհավորական ուղերձ հղեց ՀՀ նորընտիր վարչապետ Սերժ Սարգսյանին, իսկ ավելի ուշ տեղի ունեցած հեռախոսազրույցի ընթացքում կողմերը հանդես եկան դաշնակցային գործունեության հետագա զարգացումը և բոլոր ոլորտներում համագործակցությունը կարևորող հայտարարություններով²⁸:

Ավելի ուշ՝ ապրիլի 18-ին, ՌԴ նախագահի մամուլի քարտուղար Դմիտրիյ Պեսկովը, պատասխանելով լրագրողների հարցերին, հրաժարվել էր ՀՀ-ում տեղի ունեցողը համեմատել 2013-2014թթ. ուկրաինական դեպքերի հետ՝ համարելով դա ՀՀ-ի ներքին գործը, և մասնավորապես նշել էր. «Մենք հետևում ենք այն ամենին, ինչ տեղի է ունենում Հայաստանում, և գլխավորը, հույս ունենք, որ ամեն ինչ կարվի օրենքի շրջանակում²⁹»: ՌԴ-ից ՀՀ-ի ներքին գործերին չխառնվելու ազդակը դրական է ընդունվում ցուցարարների կողմից:

Ապրիլի 23-ին ՌԴ ԱԳՆ մամուլի խոսնակ Մարիա Զախարովան իր ֆեյսբուքյան էջում գրում է. «Ժողովուրդը, որ ուժ ունի իր պատմության ամենաբարդ պահերին անգամ չպառակտվել և պահպանել հարգանքը միմյանց նկատմամբ, չնայած կտրուկ տարաձայնություններին, հզոր ժողովուրդ է: Հայաստան, Ռուսաստանը միշտ քեզ հետ է», ինչը ևս ցնծությամբ է ընդունվում ցուցարարների կողմից³⁰:

Ուշադրության է արժանի նաև Ռուսաստանում բնակվող ազգությամբ հայ քաղաքագետների կարծիքը, ովքեր հաճախ

²⁸ Телефонный разговор с Премьер-министром Армении Сержем Саргсяном, <http://kremlin.ru/events/president/news/57274> (06.06.2018)

²⁹ St`u Москва наблюдает за тем, что просходит в Армении: Песков <https://rusarmino.ru/2018/04/18/moskva-nablyudaet-za-tem-chno-prosходit-v-armenii-peskov/> (06.06.2018)

³⁰<https://www.facebook.com/maria.zakharova.167/posts/10216573046828327> (05.06.2018)

բավական ագրեսիվ էին արտահայտվում «հեղափոխության» հասցեին: Ապրիլի 21-ին Ռուսաստանի հայերի միության և ՌԴ-ում բնակվող մի խումբ ընդդիմադիր հայ երիտասարդների միջև տեղի ունեցավ հանդիպում, որին մասնակցում էր նաև քաղաքագետ Անդրանիկ Միհրանյանը, որն իր խոսքում նշեց. «Ես գիտեմ ինչպես է տեղի ունեցել Մայդանը, ինչպես է տեղի ունեցել Վրաստանում, և այն բոլոր տեղերում, որտեղ ինչպես այդ խրտվիլակն (ի նկատի ունի Նիկոլ Փաշինյանին) է ասում՝ այդ այսպես ասած՝ թավշային հեղափոխությունը... Չեն հայտարարում թավշային հեղափոխություն. երբ սկսվում է պատերազմ կամ հեղափոխություն ոչ ոք չգիտի՝ ինչպես է այն վերջանալու, հետո արդյունքից է միայն պարզ դառնում դա թավշային է, թե հիմար ու դեբիլ հեղափոխություն, որը կործանել է ու կկործանի այն ինչ հնարավոր է կործանել»:

Քաղաքագետ Անդրանիկ Միհրանյանի հայտնի արտահայտությունը ընդդիմադիր առաջնորդ Նիկոլ Փաշինյանի հասցեին ևս մեծ արագությանբ տարածվեց համացանցում, այն է «Այդ տականքը, այդ կեղտը, թելադրելու է՝ ով և ինչպես ապրի երկրում: Խայտառակություն է, ես ամաչում եմ, որ հայ եմ»³¹: Բավական կոշտ և սուր արտահայտություններով Միհրանյանը խոսում էր այն մասին, որ ընդդիմության առաջնորդին բուժվել է անհրաժեշտ: Հիշեցնենք, որ այս հայտարարությամբ վերջինս հանդես էր գալիս դեռ ապրիլի 21-ին, երբ հստակություն չկար իրադարձությունների զարգացման հարցում, իսկ ռուսական պաշտոնական մամուլը զսպվածություն էր ցուցաբերում:

Ընդդիմադիր առաջնորդի հասցեին բավական կոշտ է արտահայտվում նաև հայազգի, մասնագիտությամբ լրագրող, «News Media» լրատվականի հիմնադիր և գործադիր տնօրեն Արամ

³¹ Встреча Ара Абрамяна и противников Сержа Саргсяна полностью без монтажа <https://www.youtube.com/watch?v=2p6gzPucRC4> (16.06.2018)

Գաբրելյանովը՝ նրան իր գրառումներում հաճախ անվանելով ծաղրածու: Վերջինիս գրառումներից հասկանում ենք, որ նա Հայաստանը դիտարկում է որպես ՌԴ-ի կցորդի: Մայիսի 4-ին իր կատարած մի գրառմամբ Գաբրելյանովը հանրային հայտարարություն է պահանջում Փաշինյանից առ այն, որ Ռուսաստանը Հայաստանի ռազմավարական դաշնակիցն է, ռուսական բազան շարունակելու է մնալ Գյումրիում, Արցախը լինելու է Հայաստանի հուսալի պաշտպանության տակ և որ Ռուսաստանը Արցախի անվտանգության երաշխավորն է: Վերջինս անգամ կոչ է անում հայերին գնալ եկեղեցի և մոմ վառել ռուսների և Պուտինի համար³²:

Արդեն Սերժ Սարգսյանի հրաժարականից հետո ՆՏՎ հեռուստարընկերության «Հանդիպան վայր» հաղորդաշարի եթերում ՀՀ-ի արտաքին քաղաքական կուրսի հնարավոր փոփոխությունները քննարկում են ռուս քաղաքագետները: «Հայաստանը աշխարհագրության գերին է, իր հարևանների հետ պատմական կապերի գերին, Ռուսական կայսրությունը Կովկաս գնաց Հայաստանը և Վրաստանը փրկելու համար, ռուսի ով էլ դառնա հաջորդ վարչապետը կամ նախագահը կարծում եմ, որ ՀՀ-ի արտաքին քաղաքականությունը ռադիկալ կերպով չի փոխվի», - նշում է քաղաքագետ Անդրեյ Օկարան³³:

Այս և նմանատիպ բոլոր քննարկումների հիմնական թեման էր՝ ինչպես պետք է ՌԴ-ը դրսևորի իրեն, պետք է միջամտի ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձություններին, թե շարունակի զուսպ քաղաքականություն վարել և հետևել դեպքերի զարգացմանը: Հայազգի քաղաքագետ, լրագրող Հայկ Խալաթյանը նույն հաղորդման եթերում ևս մեկ անգամ հստակ նշում է, որ Երևանում տեղի ունեցող գործընթացները միայն ներքին խնդիրների

³² <https://www.facebook.com/aram.gabrelyanov> (24.08.2018)

³³ https://www.youtube.com/watch?v=_PcGkrFXKMU (15.08.2018)

վերհանումն են, ուղղված չեն Ռուսաստանի դեմ կամ արևմտաեվրոպական երկրների ուղղությամբ:

Հայազգի քաղաքագետներ Գևորգ Միրզայանը և Ալեքսանդր Սողոմոնյանը նույն հաղորդման մեկ այլ եթերում առանձնակի հիացմունքով չեն խոսում ՀՀ-ում տեղի ունեցած իշխանափոխության մասին: Գևորգ Միրզայանը, համեմատականներ անցկացնելով ուկրաինական Մայդանի և հայաստանյան դեպքերի միջև, նշում է, որ Հայաստանում տեղի ունեցածը նույնը չէր, ինչ Մայդանում մի պարզ պատճառով. «Հայաստանը չունի աշխարհաքաղաքական ընտրության հնարավորություն՝ կամ մահ, կամ դաշինք Մոսկվայի հետ»:

Սողոմոնյանը ևս կասկածի տակ է առնում Նիկոլ Փաշինյանի գործունեությունը, հարկ է համարում պարզել, թե ով է նրան առաջնորդում՝ ակնարկելով ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպանությանն իր շուրջ 2000 աշխատակիցներով: Նույն հաղորդմանը մասնակից ռուս փորձագետ, Մոսկվայի պետական համալսարանի Միջազգային հարաբերությունների և դիվանագիտության ամբիոնի վարիչ Նիկոլայ Պլատոշկինը կոչ է անում մեղադրանքներ չհնչեցնել ու խոսել կոնկրետ փաստերով ու օրինակներով: «Դուք սեպ եք խրում հայ-ռուսական հարաբերությունների մեջ՝ վիրավորելով միլիոնավոր մարդկանց, որոնք դուրս են եկել իրենց ներքին հարցերը լուծելու», - հայտարարում է Պլատոշկինը³⁴:

Ապրիլի 29-ին «Կիրակնօրյա երեկո Վլադիմիր Սոլովյովի հետ» հաղորդման եթերում «Ժամանակի էությունը» շարժման առաջնորդ, քաղաքագետ Սերգեյ Կուրդիինյանը հայտարարեց, որ «ինչպես Ուկրաինայում այդ ամբողջ թավշյա ուժը պարտվեց մինչև Մայդանը, այնպես էլ այն պարտված է Հայաստանում»: «Երևանը և Կիևը կատարելապես տարբեր իրադրություններ են. Կիևում մենք

³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=N1QRtUIGTNU> (16.07.2018)

բավական արագ ամեն ինչ բաց թողեցինք, այստեղ նույնպես բաց ենք թողել... Մենք կորցնում ենք Հայաստանը»³⁵:

Քաղաքագետ Սերգեյ Մարկովն իր հերթին վերլուծելով ՀՀ-ում տեղի ունեցողը՝ Սերժ Սարգսյանի հրաժարականը բացատրում էր մի քանի գործոնով՝ նրա իրապես ցածր վարկանիշով, տնտեսական խնդիրներով, դարաբաղյան կլանի գործունեությամբ, ԱՄՆ-ի ներգործությամբ և որ ամենահետաքրքրականն է՝ հայկական համայնքների ազդեցությամբ, որոնք էլ հենց ստիպեցին Սարգսյանին հրաժարական տալ³⁶:

Ռուս և հայազգի տարբեր քաղաքագետների մտահոգությունները և Հայաստանում ծավալվող իրադարձությունները անմիջականորեն ՌԴ-Արևմուտք հարաբերությունների ծիրում դիտարկելու փորձերը և որպես «հերթական մայրան» ներկայացնելը զուր էին: Հեղափոխության հարթակից երբևէ չհենչեցվեցին հակառուսական ելույթներ, չբարձրացվեցին եվրոպական կամ արևմտյան այլ երկրների դրոշներ կամ այլ խորհրդանիշներ:

Առավել հետաքրքրական է Ռուսաստանում բնակվող հայազգի քաղաքագետների կարծիքների վերլուծությունը: Հայազգի քաղաքագետների ու գործիչների կոշտ ու սուր վերաբերմունքը ևս կարելի է պայմանավորել իրենց ինքնության հետ առնչվող խնդիրներով: Ինչպես արդեն նշել ենք, ինքնության բաղադրիչներից է ազգային պատկանելությունը, իսկ դրա ցուցիչներից է նաև ՀՀ քաղաքացիությունը, որը որոշ քաղաքացիների պարագայում հպարտանալու, իսկ մյուսների (օրինակ՝ Միհրանյանի) դեպքում ամաչելու առիթ էր դարձել: Այստեղ բախվում ենք մեկ այլ խնդրի. օտար հողում բնակվելու դեպքում ազգային ինքնության ճշգրտման,

³⁵Кургинян: Мы теряем Армению! Вечер с Владимиром Соловьевым от 29.04.18 <https://www.youtube.com/watch?v=ipq1u4fG17o> (11.06.2018)

³⁶ <https://www.facebook.com/sergey.markov.5/posts/1451358264991834> (07.06.2018)

պահպանման ու ամրապնդման այլընտրանքը տվյալ միջավայրում ինքնության ինտեգրացիան է և որոշակի արժեհամակարգի յուրացումը: Սա սակայն եթե ոչ անհնար, ապա գոնե բավական բարդ խնդիր է ցանկացած անձի համար, քանի որ այդ ինտեգրացիան չի կարող լինել միակողմանի: Հայազգի քաղաքագետների դեպքում ՀՀ քաղաքացի չլինելու պարագայում անգամ ինքնության ցուցիչներից է «յան»-ը, ազգանունը, որը փաստում է իրենց հայ լինելը:

Այստեղ տեսնում ենք մի խումբ անձանց, ովքեր ամեն կերպ փորձել են «ինտեգրվել» ռուսական իրականությանը, ռուսական իշխանություններին հաճո մտքեր հնչեցնել (երբեմն շտապել իրենց եզրահանգումներում և առաջ ընկնել ռուսական պաշտոնական դիրքորոշուման արտահայտումից), այլ կերպ ասած՝ հռոմի պապից առավել կաթոլիկ լինել: Այս երևույթը կարելի է անվանել ինքնության աղճատում և բնորոշ է ոչ միայն Ռուսաստանում բնակվող հայերին, այլ ցանկացած միջավայրի բոլոր նորագիրներին: Սա նկատում են անգամ ռուս փորձագետները, որոնք փորձում են ադեկվատ վերլուծել իրավիճակը և հաճախ սաստում հայ քաղաքագետներին: Որպես օրինակ, ռուսական առաջին ալիքի «Ժամանակը ցույց կտա» հաղորդման եթերում «Կոմերսանտ» խմբագրության միջազգային վերլուծաբան Մակսիմ Յուսինը նշում է. «Այստեղ, Ռուսաստանի ներսում, հիշեք բոլոր փորձագետներին որ գալիս են, նրանցից որևէ մեկը դրսևորում է լիբերալ դիրքորոշում, նրանք ավելի հայրենասեր են, ավելի կայսերապաշտ, քան ես՝ 100 տոկոսանոց ռուսս: Այ սա է հետաքրքիր»³⁷:

Մայիսի 8-ին Նիկոլ Փաշինյանի վարչապետ ընտրվելուց հետո ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը շնորհավորում է վերջինիս.

³⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=pVBRGujp4dE&t=33s> (14.06.2018)

«Ակնկալում եմ, որ Ձեր գործունեությունը կառավարության ղեկավարի պաշտոնում կնպաստի մեր երկրների միջև բարեկամական, միութենական հարաբերությունների հետագա ամրապնդմանը, Անկախ պետությունների համագործակցության, Եվրասիական տնտեսական միության և Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության շրջանակներում գործընկերական փոխգործունեության ամրապնդմանը», - մասնավորապես ասվում էր Կրեմլի տարածած հաղորդագրության մեջ³⁸:

Մայիսի 14-ին Սոչիում և հունիսի 13-ին Մոսկվայում վարչապետ Փաշինյանի և ՌԴ նախագահ Պուտինի միջև կայացած հանդիպումների ընթացքում ևս կողմերը կարևորել են հայ-ռուսական գործընկերության շարունակականությունը, ռազմական և տնտեսական համագործակցությունը և այլն³⁹:

Հայ-ռուսական երկկողմ հարաբերությունների հետագա զարգացումը քննարկվեց նաև օգոստոսի 17-ին՝ Հանրապետության Հրապարակում Նիկոլ Փաշինյանի վարչապետության 100 օրը ամփոփող երթ-հանրահավաքի ավարտին: Վարչապետը իր այս ելույթով հստակ արձանագրեց, որ ՀՀ-ի արտաքին քաղաքականությունը չի փոխվելու⁴⁰:

³⁸ Телефонный разговор с Премьер-министром Армении Николом Пашиняном <http://kremlin.ru/events/president/news/57435> (21.05.2018)

³⁹ Մանրամասն տե՛ս <http://kremlin.ru/events/president/news/57459>, <http://kremlin.ru/events/president/news/57774> (10.07.2018)

⁴⁰ «Ժողովուրդ, ես ուզում եմ հիմա խոսել հայ-ռուսական հարաբերությունների մասին, որովհետև վերջին շրջանում ինչ ասես հայ-ռուսական հարաբերությունների մասին չի ասվել: Մենք ասել ենք, որ արտաքին քաղաքական ռեվերսներ չեն լինելու, և մեր քաղաքականությունը, մեր նպատակներից մեկը հայ-ռուսական բարեկամությունը խորացնելն է և հարաբերությունները նոր մակարդակի բարձրացնելն է»: Մանրամասն տե՛ս <https://www.facebook.com/nikol.pashinyan/videos/249764159196556/> (27.08.2018)

«Բայց ես ուզում եմ մի բան ասել, որը կուզեի, որ լսեն նաև Ռուսաստանում գործող այդ փորձագետները, ովքեր անընդհատ ասիականգում են, որ Հայաստանը գնում է արևմուտք, Հայաստանը գնում է արևելք, Հայաստանը շատ գիտեմ ուր է գնում. ՀՀ-ը ոչ մի տեղ չի գնում, ամուր կանգած է իր ոտքերի վրա, ուղիղ ողնաշարով, հպարտ քաղաքացիներով և արժանապատիվ կեցվածով: Եվ հայ-ռուսական ռազմավարական բարեկամությունը խորանալու և զարգանալու է, մենք զարգացնելու ենք մեր հարաբերությունները նաև Եվրամիության հետ, մենք ԱՄՆ-ի հետ հարաբերություններում էլ ենք մեր երկրի շահերը պաշտպանում, Իրանի հետ էլ, մեր երկրի արտաքին քաղաքականության կարևորագույն էությունը մեր ազգային շահերի պաշտպանությունն է, և մենք հետևողականորեն գնում ենք այդ ճանապարհով, որովհետև դուք եք լիազորել մեզ այդպես վարվել»⁴¹:

Այսպիսով, ՀՀ-ում թավշյա հեղափոխության օրերին տեղի ունեցող իրադարձությունները ակտիվ քննարկվում էին ռուսական վերլուծական շրջանակների կողմից, հնչում էին տարբեր կարծիքներ և առաջարկներ ՌԴ իշխանություններին՝ թե՛ մերձիշխանական, թե՛ ընդդիմադիր գործիչների կողմից: ՌԴ իշխանությունները, սակայն, որևէ կերպ չմիջամտեցին ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձություններին:

«Ռուսաստանի հայերի միություն» և «Ռուսաստանի հայերի միավորում». «հին» ու «նոր» կառույցներ/ցանցեր

Չնայած ՌԴ-ում գործող/գրանցված գրեթե 2400 հայկական երիտասարդական, հասարակական, բարեգործական կազմակերպությունների առկայությանը 2000թ.-ին Արա Աբրահամյանի կողմից հիմնադրված «Ռուսաստանի հայերի

⁴¹ <https://www.facebook.com/nikol.pashinyan/videos/249764159196556/> (27.08.2018)

միություն» հասարակական կազմակերպությունը տարիներ շարունակ ՀՀ իշխանությունների կողմից համարվել է ՌԴ-ում հայկական համայնքի «պաշտոնական» ներկայացուցիչը, որը մինևս ժամանակ ներկայացված է եղել ՌԴ-ի համար ընդունելի անձանցով և անհրաժեշտության դեպքում գործիք ծառայել ՌԴ իշխանությունների ձեռքին:

Ռուսաստանի հայերի միությունը թավշյա հեղափոխության առաջին իսկ օրերին դրսևորեց ակնհայտ պրոիշխանական մոտեցում: Միության պաշտոնական կայքէջում ապրիլի 17-ին տեղադրվեց «հեղափոխությանն» առնչվող առաջին գրառումը, որն ի թիվս այլ չեզոք ձևակերպումների, եզրափակվում էր կոչով առ հայությանը. «Անհրաժեշտ է միշտ հիշել, որ մեր թշնամիները ուրախ կլինեն օգտվել Հայաստանում տիրող ճգնաժամից՝ հասնելու իրենց նպատակներին: Մենք դա թույլ տալ չենք կարող, հաջորդ սերունդները մեզ դա չեն ների⁴²»:

Դրան անմիջապես հաջորդեց Ռուսաստանի հայերի միության և Հայերի համաշխարհային կոնգրեսի (ՀՀԿ) նախագահ Արա Աբրահամյանի շնորհավորական ուղերձը Սերժ Սարգսյանին՝ վարչապետ ընտրվելու կապակցությամբ⁴³: Ապրիլի 21-ին միության նախաձեռնությամբ կազմակերպվեց կլոր-սեղան քննարկում, ինչպես նաև առանձին հանդիպում ցույցերում ներգրավված երիտասարդների հետ, որոնց բովանդակության առանցքային թեման մասսայական ակցիաների կազմակերպիչներին ուղղված կոչն էր՝ գնալ բանակցությունների իշխանությունների հետ՝ գիտակցելով ծանր աշխարհաքաղաքական դրության մեջ գտնվող

⁴²Ներքին կրքերը արտաքին վերահաս վտանգի սպառնալիքով հանդարտեցնելու մեկ այլ կոչով հանդես էր եկել ռուս քաղաքագետ Գլեբ Կուզնեցովը՝ զգուշացնելով հայերին, որ եթե հեղափոխությունը շարունակվի, ապա Ադրբեջանը կփորձի պատերազմ սկսել և կորցրածը ետ բերել:

⁴³ <http://sarinfo.org/sarnews/17-04-18.shtml> (09.06.2018)

մեր երկրի ճակատագրի պատասխանատվության աստիճանը և դադարեցնել ապրիլի 24-ին նախատեսված բողոքի ակցիաները⁴⁴:

Հատկանշական է, որ ապրիլի 23-ին Մերժ Սարգսյանի հրաժարականին հաջորդող հայտարարությունները ավելի մեղմ են և արտահայտում են միության աջակցությունը հայ ժողովրդին և իրադարձությունների ընթացքի խաղաղ զարգացմանը: Սրան հաջորդում են հայտարարություններ առ այն, որ Արա Աբրահամյանը կշարունակի համագործակցել այն վարչապետի հետ, որին ՀՀ սահմանադրությանը և ժողովրդի կամքի համապատասխանությամբ կրնտրի Ազգային ժողովը⁴⁵: ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձությունների և ինֆորմացիոն հոսքերի ակտիվացման պայմաններում տեսնում ենք, որ Արա Աբրահամյանը և նրա գլխավորած կառույցը ճկուն ձևով միանում է նոր տեքստին՝ փորձելով դառնալ կամ ցույց տալ թե դառնում է այս նոր ձևավորվող, սկզբունքորեն տարբերվող ցանցի բջիջը:

Հարկ է նշել, որ Ռուսաստանի հայերի միության գործունեությունը համակողմանի քննադատության էր արժանացել դեռ 2016թ. ապրիլի քառօրյա պատերազմի ժամանակ: Այս կառույցը պարզապես սպասարկում էր ՌԴ իշխանությունների շահերը, ինչը չէր կարող գոհացնել ռուսաստանաբնակ հայերին: Չնայած ՌԴ-ում գործող բազմաթիվ հասարակական, երիտասարդական կազմակերպություններին, սա «պաշտոնապես» համարվում էր ռուսաստանի հայ համայնքի ներկայացուցիչը, որն իրականում չէր վայելում այդ համայնքի մի սովոր հատվածի աջակցությունը: Համայնքում առաջացած այս ճեղքը տեքստի թարմացմանը զուգահեռ «ինքնալցվեց» նոր բովանդակությամբ և հանգեցրեց նոր կառույցի ձևավորմանը:

⁴⁴ <http://sarinfo.org/sarnews/21-04-18-2.shtml> (09.06.2018)

⁴⁵ <http://sarinfo.org/sarnews/archive/0518.shtml> (09.06.2018)

Ռուսաստանում ապրող հայերը, չկորցնելով իրենց ինքնությունը, որոշ ժամանակ դադարել էին «պատասխանել» հայրենիքին ու դրա խնդիրներին առնչվող հարցերին: «Թավշյա հեղափոխության» օրերին ինֆորացիոն հսկայական, գրեթե միատիպ և շարունակական հոսքը ստիպում է նրանց վերատին մտածել, առաջացնում է նոր հարցեր, ստիպում փնտրել այդ հարցերի պատասխանները՝ այդպիսով թարմացնելով ինքնության ցուցիչները: Ռուսաստանաբնակ հայերի մոտ ինֆորմացիոն այս հոսքից գտվում և ձևակերպվում են խնդիրներ և դրանց լուծման հնարավոր տարբերակներ: Հենց այս ճանապարհով էլ ձևավորվում է ցանցը, որը կազմելու է ավելի մեծ հանգույցների համակարգի՝ հայկական ցանցապետության մի բջիջը: Այս ցանցը գործուն կլինի կախված միմյանց (սկատի է առնվում համայնքներին) և դեպի ՀՀ ուղարկվող հոսքերի պարբերականությունից:

Այսօր Հայաստան, Հայաստանի Հանրապետություն և հայություն տեքստը գրավիչ է և դինամիկ, դրա հետևանքով ամբողջ աշխարհը խոսում է մեր մասին, մի շարք հայեր վերագտնում են իրենց արմատները, ոմանք գումարներ ուղարկում Հայաստան, ոմանք վերադառնում են մշտական բնակության և այլն: Անհատական արարքները քննարկելիս հիշատակենք Իրինա Ալեգրովային, ով սկսում է գրել Հայաստանի մասին՝ «դա իմ պատմական հայրենիքն է»⁴⁶: Մա ցանցում շրջանառվող տեքստի գրավչության, հայ լինելու գրավչության մասին է վկայում: Անհատներից գատ նոր կառույցներ են ստեղծվում, այլ կերպ ասած՝ ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձությունների արդյունքում մի շարք անձանց ինքնության «թարմացում» է տեղի ունենում և դրվում է ցանցի ստեղծման հիմքը: Այն կգործի սակայն, եթե տեքստը մշտապես գրավիչ լինի՝ ասենք հեղափոխությանը հաջորդի

⁴⁶ <https://armtimes.com/hy/article/137079> (07.06.2018)

տնտեսական թռիչքաձև աճը կամ այլ, նախադեպը չունեցող իրադարձություն: Ընդ որում ցանցը ակտիվ կմնա նաև կտրուկ բացասական զարգացումների՝ օրինակ պատերազմի վերսկսման դեպքում:

Այժմ տեսնենք, թե ինչպես է ձևավորվում այդ ցանցը մոսկվայաբնակ հայերի շրջանում: Նոր հարցերի ձևավորմանը զուգահեռ ռուսաստանաբնակ մեր հայրենակիցները նախաձեռնում են դրանք քննարկելու նոր հարթակ ստեղծել: Ապրիլի 24-ին ֆեյսբուքում բացված «Армянская организация» խումբը հետագայում դառնալու էր մի ամբողջ հասարակական կազմակերպության՝ Ռուսաստանի հայերի միավորման հիմք⁴⁷: Միավորման հիմնադիրներից Մուշեղ Սահակյանը նշում է, որ ծրագրի գաղափարը եղել է դեռ մեկ տարի առաջ, թեպետ բոլորը կարծում են, որ հայերը ակտիվացել են «Ռոսնեֆտ» նավթային ընկերության փոխնախագահ, լրագրող Միխայիլ Լեոնտևի, Իյյա Սավելևի և Միխայիլ Յուրևի մասնակցությամբ սկանդալային հաղորդումից հետո⁴⁸: Ռուսաստանի հայկական տարբեր կազմակերպությունների ներայացուցիչներ հավաքվել և որոշել են ստեղծել միավորում, որը կդառնա ցանցային համակարգ և պատրաստ կլինի արդյունավետ օգնություն ցուցաբերել ՌԴ-ում բնակվող մեր հայրենակիցներին:

Խմբի աշխատանքների սկզբնական փուլում կազմակերպության համահիմնադիր Դավիթ Ֆրանգ Տոնտեանը հրավիրել է խմբի մասնակիցներին և ռուսաստանաբնակ հայերին Ազգերի մշակույթի Մոսկվայի հայկական թանգարան՝ միասին դիտելու Նիկոլ Փաշինյանի վարչապետության ընտրությունը: Նույն

⁴⁷Խմբի ադմիններ՝ Էդմոնդ Բաղդասարյան, Արսեն Ալեքսանյան, Դավիթ Ֆրանգ Տոնտեան, Մուշեղ Մյունի <https://www.facebook.com/groups/spyurk2.0/>

⁴⁸ Диаспора активизировалась: что стоит за созданием Объединения армян России, <https://ru.armeniasputnik.am/society/20180614/12656013/diaspora-aktivizirovalas-chto-stoit-za-sozdaniem-obedineniya-armyan-russia.html> (19.07.2018)

օրը ծրագրվել է մայիսի 17-ին կայանալիք «Սփյուռք 2.0» նախաձեռնող խմբի առաջին հանդիպումը, որի ժամանակ պետք է որոշում կայացվեր նոր բացվող կազմակերպության անվան, կազմի, նպատակների և խնդիրների, կառուցվածքի, ծրագրերի և միջոցառումների վերաբերյալ: Միավորումը ունի նաև թվիթերյան և տելեգրամյան էջեր⁴⁹:

Խմբում լայնածավալ քննարկման ենթարկված առաջին հարցը խմբի համահիմնադիր Դավիթ Ֆրանգ Տոնոյանը ձևակերպել է այս կերպ. ի՞նչ է իրենից ներկայացնում հայկական համայնքը: Գործու՞մ է այն այսօր:

«Մենք պատասխանում ենք՝ ոչ: Պայմանականորեն, Ռուսաստանի հայերը պետք է միավորեին գործող կազմակերպությունները: Այդ կազմակերպությունների թուլությունը հանգեցրեց նրան, որ էթնիկ հայերի մեծամասնությունը չի զգում իր ներգրավվածությունը համայնքին: Նրանք մասնագիտանում են առանձին հարցերի լուծման գործում՝ մշակութային, երիտասարդական, կամավորական, բարեգործության և իրավաբանական հարթություններում:

Մենք հաջորդ սերունդն ենք՝ նոր պատկերացումներով առ այն, թե ինչ է սփյուռքը: Մենք տեսնում ենք այն որպես ցանցային միություն: Կազմակերպությունների միություն, որն ապացուցում է իր հետևողականությունը տարբեր ուղղություններում, և որի հիմքում ոչ թե անհատներն են, այլ ազգային շահերը»: Այստեղ անհրաժեշտ է հասկանալ, թե ինչ է նկատի առնվում «ցանցային միություն» ձևակերպմամբ: Համաձայն կազմակերպության համախոհների ելույթների և գրառումների՝ դա ՌԴ տարբեր շրջաններում գործող անհատներին և կազմակերպությունները միավորող մի հարթակ պետք է դառնա, որտեղ չի գործելու

⁴⁹ https://twitter.com/oar_page/status/1002679707593334785

հիերարխիկ կառավարում, որևէ անհատի կամքը չի թելադրվելու, այլ ցանկացած գործողություն արվելու է ազգային շահերի պաշտպանության և ինչու չէ՝ ՀՀ-ի ու Ռուսաստանի հայ համայնքի իմիջի բարձրացման համար:

Հաջորդ լուրջ քննարկումը վերաբերում է Մեծ հայրենադարձությանը, դրա կազմակերպման համար Հայաստանում պայմանների ստեղծմանը և այլն: «Հայրենադարձության համար անհրաժեշտ են պայմաններ Հայաստանում, սակայն այդ պայմանները բարդ է ստեղծել առանց հայրենադարձների: Խորհրդարանում սփյուռքի հայերից ստորին պալատի ստեղծումը չի լուծի այդ խնդիրը, իմ կարծիքով այն ոչինչ չի լուծի: Սփյուռքի հետ աշխատանքի համար խորհրդարանում ներկայացուցիչներ պետք չեն, դեռևս պետք չեն: Ավելորդ ծախսեր: Բավական է ստեղծել կոմունիկացիաներ, մտածել աշխատանքի նոր սկզբունք և այդ սկզբունքը ամեն երկրի համար պետք է տարբեր լինի: Հին մեթոդները իրենց չեն արդարացնում, եթե դրանք առհասարակ կային», - գրում է իմբի համահիմնադիր Դավիթ Տոնտեանը⁵⁰:

Խմբի բացման հենց առաջին օրվանից ականատես ենք առաջարկների տարափի. հնչում են առաջարկներ իմբի անդամներին ըստ մասնագիտությունների խմբավորելու և ստեղծվելիք կազմակերպության աշխատանքի ֆորմատի վերաբերյալ: Մայիսի 14-ին առաջ է քաշվում անկետա, որը անհրաժեշտ էր լրացնել նախատեսված հանդիպմանը մասնակցելու համար⁵¹: Այս փուլում տեսնում ենք, որ հստակ օրակարգ դեռևս չի ձևավորվել, նախաձեռնության հեղինակները հասկանում են ինչ-որ հարթակի ստեղծման անհրաժեշտությունը,

⁵⁰ <https://www.facebook.com/tonoyand/posts/1992211534144223> (20.06.2018)

⁵¹ Տե՛ս <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScFsDh6s0rMUQ5Qd4sQXM6VU1kahDw36dcGef3aNmoDd1XnnQ/viewform>

սակայն դեռ լավ չեն պատկերացնում դրանով հետաքրքրվածների թիվը և աշխատանքների կազմակերպման մեթոդաբանությունը:

Նշենք, որ Ռուսաստանի ողջ տարածքից մի քանի հարյուր անկետաներ են ստացվում մայիսի 17-ին՝ նախաձեռնող խմբի անդրանիկ հավաքին մասնակցելու համար: Այս ցուցանիշը գերազանցում է կազմակերպիչների ակնկալիքը և վերջիններս ստիպված են լինում մերժել մի մասին՝ հատկապես Մոսկվայից դուրս բնակվողներին: Փոխարենը բոլոր հետաքրքրվածները հրավիրվում են մայիսի 28-ին կայանալիք կազմակերպության շնորհանդեսին⁵²:

Հունիսի 7-ին, Մոսկվայի Գրանդ Մարիոթ հյուրանոցի հանդիպումների սրահում կազմակերպության բացման արարողությանը ներկա էին «Ազգերի մշակույթի Մոսկվայի հայկական թանգարանը», «Մոսկվայի հայ երիտասարդների ասոցիացիան» և «Հայաստանի բժիշկներ և կամավորներ» բարեգործական կազմակերպության ներկայացուցիչներ: Նորաբաց կազմակերպությունների ղեկավարները հայտարարեցին, որ իրենք չեն զբաղվելու քաղաքականությամբ և լոբբիզմով, որը հակաօրինական գործունեություն է համարվում, փոխարենը իրենք պաշտպանելու են ռուսահայերի իրավունքները, նպաստելու են հայրենակիցների արժանապատիվ ու դրական կերպարի ձևավորմանը, ռուս հասարակության մեջ ինտեգրմանը, ուշադրության կենտրոնում են պահելու հայոց լեզվի խնդիրը Ռուսաստանում, ջանք են գործադրելու ռուս-հայկական

⁵² Ավելի ուշ որոշում է կայացվում փոխել շնորհանդեսի օրը՝ Հայաստանի նոր կառավարությունից պատվիրակներ տեսնելու ակնկալիքով: «Կարծում ենք, որ որևէ մեկի համար գաղտնիք չէ, թե որքան զբաղված է կառավարությունն այս օրերին, և ժամանակ է պետք պաշտոնական այցերի գրաֆիկի հստակեցման համար»: Մենք նաև հույս ունենք Նիկոլ Փաշինյանի վիդեոանդադարձի,-մասնավորապես նշվում է տարածված հայտարարության մեջ:

հարաբերությունների ամրապնդման համար⁵³: Կազմակերպության բացման արարողությանը ներկա էին Ռուսաստանի 25 շրջանների ներկայացուցիչներ⁵⁴:

Կազմակերպության հիմնական առաքելությունը Ռուսաստանում հայկական համայնքի սոցիոմշակութային ձևավորմանը նպաստելն է: Այն ստեղծվել է համախմբելու արդեն գործող անձանց և կազմակերպությունները, միավորելու նրանց պոտենցիալը և ռեսուրսները մեկ հարթակի վրա և ծառայեցնելու մեկ ընդհանուր նպատակի: Կազմակերպության համահիմնադիր Հակոբ Աբրահամյանը շեշտում է նաև, որ իրենց խնդիրն է ճիշտ ու պրոֆեսիոնալ ներկայացնել Ռուսաստանի հայերի համայնքը թե՛ Հայաստանին, թե՛ բոլոր սփյուռքահայերին: «Մեր կազմակերպությունը ստեղծված չէ ինչ-որ մեկին դեմ լինելու: Այսօր մենք անվանել ենք կազմակերպությունը Ռուսաստանի հայերի միավորում (ՕԱՄ), հետագայում գնալու ենք Ռուսաստանի այլ ռեգիոններ...Տպավորություն չստեղծվի, թե մենք փորձում ենք ինչ-որ կերպ խթանել արտագաղթը, ամեն դեպքում մեր թիրախը, ուզենք թե չուզենք, լինելու է Ռուսաստանում բնակվող հայ մարդը՝ անկախ քաղաքացիությունից: Չնայած այն բանին, որ մենք մարդկաց օգնում ենք, որպեսզի ճիշտ ինտեգրվեն ռուսական հասարակության մեջ, մենք իհարկե մեր հոգու խորքում ցանկանում ենք, որպեսզի լինի հակառակ գործընթացը, որպեսզի ռուսահայերը հայրենադարձվեն և այդպես գրագետ ձևով էլ ինտեգրվեն հայաստանյան հասարակության մեջ: Այդ ուղղությամբ նույնպես մենք ունենք ծրագիր՝ հայրենադարձության հետ կապված, որը

⁵³ В Москве объявлено о создании “Объединения армян России”, <http://newsarmenia.am/news/politics/v-moskve-obyavleno-o-sozdanii-obedineniya-armyan-rossii/>

⁵⁴ Համասփյուռք հաղորդաշարի «Ռուսաստանի հայերի միավորում. ինչու և ինչպես» հաղորդման ժամանակ այս մասին հայտարարել է կազմակերպության համահիմնադիր Հակոբ Աբրահամյանը:

սկսվում է հենց Ռուսաստանի տարածքում նրանց ճիշտ խորհրդատվության կազմակերպմամբ: Բոլորը պետք է ուղղակի իրենց զգան ապահով՝ մնալով Ռուսաստանում թե տեղափոխվելով Հայաստան, որը մեր բոլորիս հանգրվանն է ու հայրենիքը⁵⁵:

Այստեղ ասես առաջ է քաշվում երջանիկ հայի, երջանիկ քաղաքացու կոնցեպտը, որը քանիցս ձևակերպվել է Քաղաքացիական պայմանագիր կուսակցության դրույթներում, իսկ ավելի ուշ նաև ՀՀ կառավարության ծրագրում⁵⁶: Եթե վերլուծենք Հակոբ Աբրահամյանի միտքը, ապա ստացվում է, որ ՌԴ հայ համայնքը ինչ-որ միջանկյալ դիրքում է, փնտրտուքների մեջ է, և նրա ներկայացուցիչներին պետք է մի կողմից օգնել ինտեգրվելու ռուսական հասարակությանը, մյուս կողմից այդ հասարակությունը մերժողներին, բայց այստեղ արդեն տարիներ շարունակ բնակվող անձանց օգնել վերաինտեգրվել հայաստանյան հասարակությանը:

Կազմակերպության հիմնադիրները կարևորում են հայկական համայնքների միջև կապերը: «Ինչ վերաբերում է գլոբալ սփյուռքի հետ մեր հարաբերությունների հաստատմանը դա իհարկե համաշխարհային հայության համախմբման գործընթաց է, որը շատ կարևոր է հենց հայապահպանության հետ կապված, հայկական ֆակտորի հզորացման հետ կապված, և իհարկե Ռուսաստանում կայանալուն պես մենք պետք է փորձենք Ռուսաստանում հայկական համայնքը ճիշտ ներկայացնենք ոչ միայն ռուսաստանյան հասարակությանը, այլ համայն հայությանը և փորձենք գտնել համագործակցության եզրեր նաև մնացած բոլոր

⁵⁵ Համասփյուռք. Ռուսաստանի հայերի միավորում. Հակոբ Աբրահամյան. Դավիթ Տոնոյան. Ռուսաստան 10.08.2018 , <https://soundcloud.com/armradio/10082018a-4?in=armradio/sets/cnzbдумdигeh> (12.08.2018)

⁵⁶ Ազատ, երջանիկ և արժանապատիվ քաղաքացի, մանրամասն տե՛ս <http://www.gov.am/files/docs/2782.pdf> (14.07.2018)

երկրներում գտնվող հայակալկն գաղթօջախների և այնտեղ գործող հայկական կազմակերպությունների հետ»⁵⁷:

Ուրախալի է նաև այն հանգամանքը, որ նոր կազմակերպության համահիմնադիրները, ինչպես նաև ՌԴ-ում կազմակերպված ցույցերի այլ մասնակիցներ քաղաքականապես ակտիվ են նաև «հետհեղափոխական» օրերին: Նրանց գրառումներում հաճախ ենք հանդիպում այսօրվա Հայաստանի ներաքաղաքական անցուդարձին նվիրված վերլուծություններ և մտահոգություններ, ինչպես նաև կազմակերպության առաջիկա ծրագրերի վերաբերյալ քննարկումներ:

Ֆինանսական աջակցություն

ՌԴ հայ համայնքի մասնակցությունը ՀՀ-ում տեղի ունեցող հեղափոխական գործընթացին չափելի է նաև մեկ այլ գործիքով՝ ֆինանսական աջակցության ծավալներով: Միայն Նիկոլ Փաշինյանի պաշտոնական էջում ներկայացված ամբողջական հաշվետվության համաձայն՝ հեղափոխության ընթացքում շուրջ 2.048.408.37 ռուբլի փոխանցում և նվիրատվություն է կատարվել հեղափոխության կազմակերպիչներին և աջակիցներին:

Դրանով կատարված ընդհանուր առմամբ շուրջ 73,5 միլիոն ՀՀ դրամ փոխանցման գրեթե 12 միլիոնը կատարվել է ՌԴ տարբեր տարբեր քաղաքներից ու շրջաններից, այդ թվում՝ Մոսկվա, Կրասնոդար, Սուրգուտ. Դմիտրով, Բաշկիրիա, Դոմոդեդովո, Իրկուտսկ, Յարոսլավլ, Նեֆտեկամսկ, Նիժնի Նովոգորոդ, Նովոսիբիրսկ, Պոդոլսկ, Սամարսկ, Սանկտ Պետերբուրգ, Սոչի, Վլադիվոստոկ, Տոմբով, Օմսկ, Անապա, Արխանգելսկ, Բլագովեշչենսկ, Դոնի Ռոստով, Դոգուպրուդնի, Եկատիրինբուրգ,

⁵⁷ Համապիտույք. Ռուսաստանի հայերի միավորում. Հակոբ Աբրահամյան. Դավիթ Տոնոյան. Ռուսաստան 10.08.2018, <https://soundcloud.com/armradio/10082018a-4?in=armradio/sets/cnzbdumdigeh> (12.08.2018)

Կլին, Կոլումնա, Մազնիտոգորսկ, Միտիշի, Մուրմանսկ, Յայուտսկ, Նախոդկա, Նոզինսկ, Չելյաբինսկ, Ստավրոպոլ, Տոլյատի, Տուապսե, Տվեր և այլ բնակավայրերից⁵⁸:

ՌԴ տարբեր շրջաններից ու քաղաքներից կան նաև ՀՀ դրամով և դոլարով փոխանցումներ: Հատկանշական է որոշ նվիրատուների անունների փոխարեն Հայ մարդ, Հայորդի, Շամշադինցի տղաներ, այս և նմանատիպ ձևակերպումները, ինչը դարձյալ խոսում է էթնիկ ինքնության ցուցիչների ակտիվացման մասին:

Ամփոփելով նշենք, որ Հայաստանի Հանրապետությունում 2018թ. գարնանը մեկնարկած հակակառավարական ելույթները, որոնք ավարտվեցին իշխանափոխությամբ, աննախադեպ ակտիվություն առաջացրին հայկական համայնքներում, որից անմասն չմնաց Ռուսաստանի Դաշնության՝ մասնավորապես Մոսկվայի հայությունը: Այս ամենը ցանցապետության շրջանակում դիտարկելիս պարզ է դառնում, որ ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձությունների, ինֆորմացիոն հոսքերի ակտիվացման և ուժեղ ազդակների փոխանցման արդյունքում ցանցում տեղի է ունենում տատանումների ակտիվացում, «ՀՀ, հայ, Հայաստան» տեքստի թարմացում, ինչի գրավչության արդյունքում ակտիվանում/արթնանում են համայնքների մեր ներկայացուցիչները (թե՛ անհատները, թե՛ կառույցները) որպես ցանցի հանգույցներ և բջիջներ: Հիմնականում սոցիալ-տնտեսական խնդիրների պատճառով ՌԴ տեղափոխված մեր հայրենակիցների պարագայում տեղի է ունենում ինքնության վերագիտակցում, ինքնության ցուցիչների ակտիվացում և որ ամենակարևորն է՝ ինքնակազմակերպման նոր հարթակի ձևավորում (Ռուսաստանի

⁵⁸ Ոչ բոնի, թավշյա, ժողովրդական հեղափոխությանն արված նվիրատուություններ https://www.facebook.com/pg/nikol.pashinyan/photos/?tab=album&album_id=2054610568192661 (04.08.2018)

հայերի միավորում), որն արդեն ևս ցանցի մի բջիջ է: Հայրենիք-համայնք, համայնք-համայնք կապը ամուր պահելու նկատառումից ելնելով անհրաժեշտ է այսուհետ ակտիվ պահել տեքստը, ինչը հնարավոր է միայն ինֆորմացիայի փոխանակման ուժեղ համակարգի գոյության դեպքում:

**РЕАКЦИЯ МОСКОВСКИХ АРМЯН НА ПРОИЗОШЕДШИЕ В
АРМЕНИИ ВЕСЕННИЕ СОБЫТИЯ 2018 ГОДА:
ШАГ К СЕТЕГОСУДАРСТВУ**

Аннотация

*Шушан Кюрегян
Центр по исследованию проблем
культуры и цивилизации, ЕГУ
shoushan.kyureghyan@ysu.am*

Ключевые слова: *Армянская община Москвы, демонстрации, Союз армян России, Объединение армян России, идентичность, сетевое государство*

События, логика действий и революционные настроения, стартовавшие в Республике Армении с апреля-мая 2018 года и продолжавшиеся до сих пор, были распространены на армянские общины через сетевые информационные системы.

В статье обсуждается реакция армян Москвы на события в Армении, согласно интервью с представителями общины, обсуждениям в социальных сетях и других информационных сайтах, а также заявлениям различных политологов и официальных структур.

В исследовании делается попытка выяснить, как события, произошедшие на родине повлияли на обновление индикаторов

идентичности российских армян, создание площадок самоорганизации, повышение эффективности сетеобразования.

THE REACTION OF ARMENIAN COMMUNITY OF MOSCOW TO
THE SPRING EVENTS IN ARMENIA, 2018:
A STEP TO THE NETSTATE

Abstract

Shushan Kyureghyan

Center for Civilization and Cultural Studies,

Yerevan State University

shoushan.kyureghyan@ysu.am

Key words: *Armenian community of Moscow, demonstrations, Union of Armenians of Russia, Association of Armenians of Russia, identity, network*

The anti-governmental demonstrations carried out in the Republic of Armenia in April and May of 2018, its following processes, the revolutionary mood and the logic of the actions spread also to the Armenian communities abroad by the network of information system.

The article discusses the reaction of Moscow-based Armenians to the events that took place in Armenia based on interviews held with some representatives of the Armenian community, discussions in the social network and other information websites, and the formal announcements of various politicians and political structures.

This study is an attempt to find out how the events taken place in the homeland impacted on the refreshment of identity indicators, the comprising of self-organizing platforms and the enhancing of networking efficiency of the Armenians settled in Russia.

Հարցման արդյունքներ

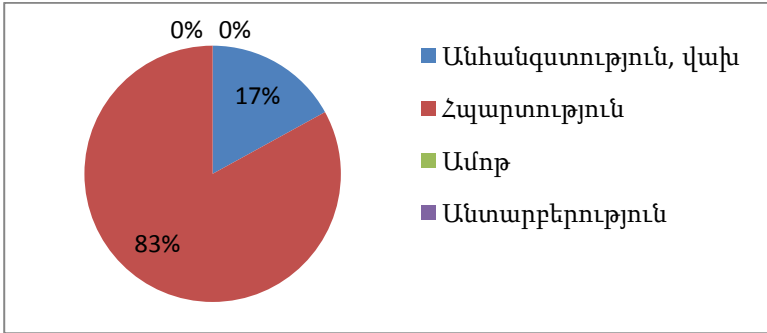
«Թավշյա հեղափոխության» վերաբերյալ մեր ռուսաստանաբնակ հայրենակիցների կարծիքը ամբողջացնելու համար նրանց խնդրեցի լրացնել օնլայն հարցաթերթիկ, որի ամփոփումը ներկայացնում եմ ստորև: Հարցմանը մասնակցել է մոտ 50 հոգի:

1. Ի՞նչ մասնակցություն եք ունեցել մարտի 31-ին Հայաստանում մեկնարկած և մինչ օրս շարունակվող «Թավշյա հեղափոխությանը»:
 - Մասնակցել եմ ՌԴ-ում ՀՀ դեսպանատան և եկեղեցու դիմաց կազմակերպվող բողոքի ակցիաներին – 10.6%
 - Մեկնել եմ Հայաստան՝ ցույցերին անմիջական մասնակցություն ունենալու նպատակով - 12.8%
 - Ծավալվող իրադարձություններին հետևել և աջակցել եմ սոցիալական ցանցերի միջոցով- 87.2%
 - Անտարբեր եմ եղել ՀՀ-ում ծավալվող իրադարձությունների նկատմամբ - 0%
 - Ֆինանսական օգնություն եմ ցուցաբերել -2.1%

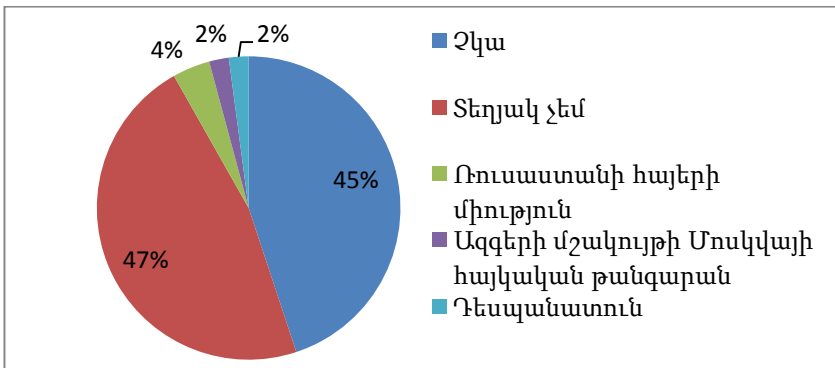
2. Ո՞ր փուլում եք սկսել հետաքրքրվել ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձություններով:
 - Մարտի 31-ից-ապրիլի 13՝ Գյումրիում քայլարշավի մեկնարկից մինչ Երևան հասնելը - 42.6 %
 - Ապրիլի 13-17՝ Երևանյան ցույցերից մինչ Սերժ Սարգսյանի վարչապետ ընտրվելը - 36.2%
 - Ապրիլի 17-22՝ համառուսանդական շարժման ծավալումից մինչ Ս. Սարգսյան-Ն. Փաշինյան բանակցությունների ձախողումը- 6.4%
 - Ապրիլի 22-23՝ Նիկոլ Փաշինյանի ձերբակալումից մինչ Ս. Սարգսյանի հրաժարականը - 4.3%
 - Ապրիլի 23-մայիսի 1՝ մինչ Նիկոլ Փաշինյանի վարչապետության առաջին ընտրության ձախողումը - 4.3%
 - Մայիսի 1-8՝ մինչ Նիկոլ Փաշինյանի վարչապետ ընտրվելը - 6.4%

- Մայիսի 8-ից՝ նոր կառավարության ձևավորումից հետո - 0
- Չեմ հետաքրքրվել - 0

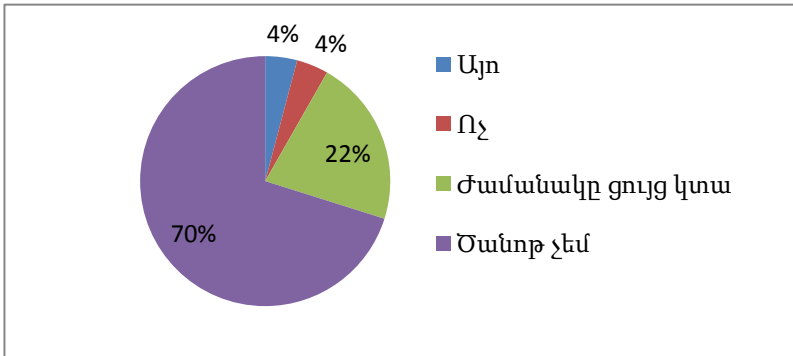
3. Ինչ զգացողություններ ունեիք ՀՀ-ում տեղի ունեցող «թավշյա հեղափոխության» օրերին

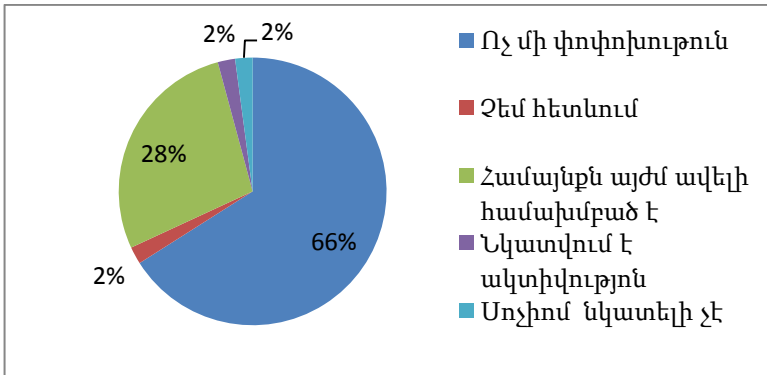
4. Կա ՌԴ հայկական համայնքում գործող որևէ կազմակերպություն, որը համակարգում ողջ համայնքի գործունեությունը և ներկայացնում ՀՀ քաղաքացիների շահերը: Եթե այո՝ ինդրում ենք նշել կազմակերպության անունը:

5. Արդյունավետ եք համարում նորաբաց Ռուսաստանի հայերի միավորում (Спорк 2.0) կազմակերպության գործունեությունը:

6. ՌԴ հայկական համայնքում մինչև ՀՀ-ում իշխանափոխությունը և դրանից հետո ի՞նչ փոփոխություններ եք նկատում:

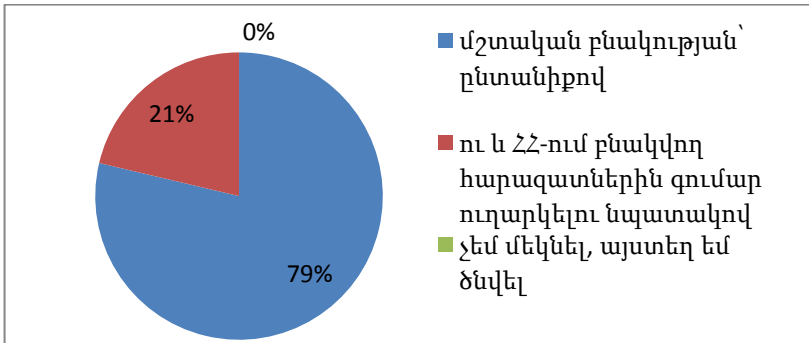

7. Ի՞նչ ազդեցություն կարող է ունենալ «Թավշյա հեղափոխությունը» ՌԴ իշխանությունների՝ հայկական համայնքի հանդեպ տարվող քաղաքականության վրա:

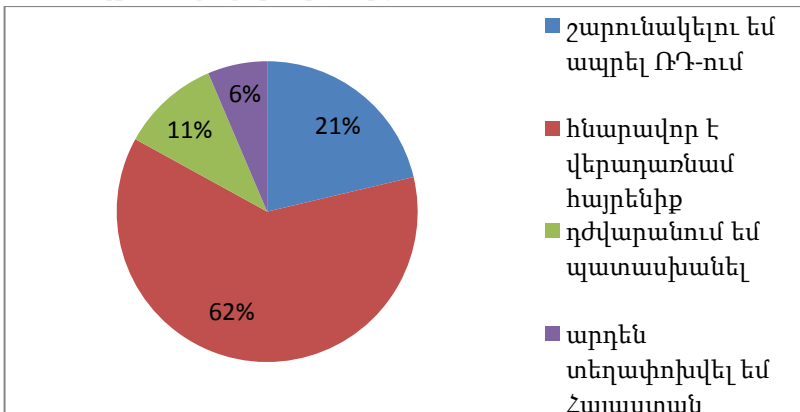
- Ժամանակը ցույց կտա
- Դեռ ոչ մի
- Չզիտեմ
- Լավ
- Մինչ այդ էլ եսիմ ինչ չէր
- Դրական

- Ավելի ուշադիր ու զգույշ կլինեն
- Դժվար է ասել, ժամանակը ցույց կտա
- Չեմ կարող պատասխանել
- ՌԴ կառավարությունը հայկական համայնքի հանդեպ ոչ մի քաղաքականություն չի վարում, որովհետև այն իրենից ոչինչ չի ներկայացնում
- Դժվարանում եմ պատասխանել
- Ամենայն հավանականությամբ՝ վատ
- Կարծում եմ շատերը կցանկանան վերադառնալ Հայաստան կամ որևէ ներդրում կատարել

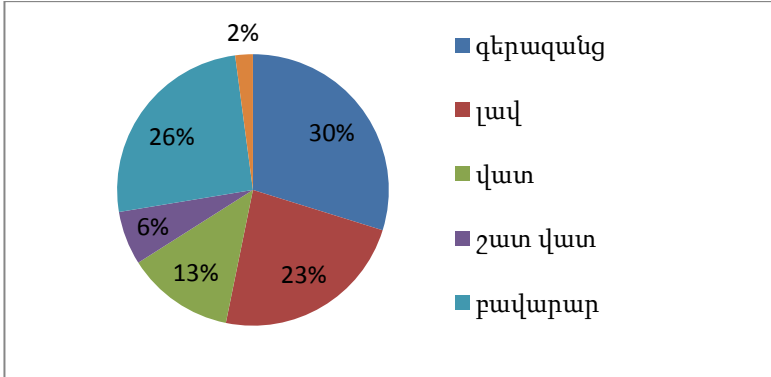
8. ՌԴ մեկնել եք

9. «Թավշյա հեղափոխությունից» հետո՝

10. Ինչպե՞ս եք գնահատում նոր կառավարության՝ մասնավորապես սփյուռքի նախարարության գործունեությունը:

Առաջարկների, լրացումների և «թավշյա հեղափոխության» օրերին համայնքում կատարված հիշարժան դեպքերի բաժնում մեր հայրենակիցները հիշատակել են հայկական եկեղեցու քահանայի և դեսպանատան վատ վերաբերմունքը հայերի նկատմամբ, նոր կազմակերպության բացման արարողությունը, իրենց հարազատների՝ Հայաստան մեկնելն ու այդ պատմական օրերին հայրենիքում լինելը, ինչպես նաև Նիկոլ Փաշինյանին սատարող ու Դուխով գրառումներ: Հարկ է ընդգծել, որ այս գրառումների ստվար հատվածը դարձյալ կիրիլիցայով են արվել: